

«حلقات»

درس 33

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای طیبی

مقدمه

در درس گذشته بیان شد که شهید صدر (ره) معتقد است برای حکم به حجیت خبر واحد دو رکن اساسی وجود دارد؛ یکی، موضوع حکم به حجیت است که همان اصل خبر می باشد، و دیگری شرط حکم به حجیت، یعنی ترتب اثر شرعی بر مدلول آن خبر است.

در این درس ابتدا به تطبیق این دو رکن اساسی بر انواع خبر واحد (خبر بلاواسطه و خبر مع الواسطه) پرداخته و سپس یکی از اشکالات وارد شده در تطبیق این دو رکن بر خبر مع الواسطه، مطرح و بررسی خواهد شد.

این بحث، گلی دیگر جهت اثبات حجیت خبر واحد و استفاده از آن در مسیر استنباط احکام شرعی به شمار می آید.

متن درس

و على هذا الأساس قد يستشكل في شمول دليل الحجية للخبر مع الوساطة و توضيح ذلك انا إذا سمعنا زرارة ينقل عن الإمام ان السورة واجبة أمكننا التمسك بدليل الحجية بدون شك، لأن كلا الركنيين ثابت، فان خبر زرارة ثابت لدينا وجداناً بحسب الفرض، و مدلوله ذو أثر شرعى لأنه يتحدث عن وجوب السورة، و اما إذا نقل شخص عن زرارة الكلام المذكور فقد يتبادر إلى الذهن اننا نتمسك بدليل الحجية أيضاً و ذلك بتطبيقه على الشخص الأقل عن زرارة أولاً، فان اخباره ثابت لنا وجداناً و عن طريق حجته يثبت لدينا خبر زرارة، كما لو كنا سمعنا منه و حينئذٍ نطبق دليل الحجية على خبر زرارة لإثبات كلام الإمام، و لكن قد استشكل في ذلك و قيل بان تطبيق دليل الحجية على هذا الترتيب مستحيل و بيان الاستحالة بتقريبين:

الأول – انه يلزم منه إثبات الحكم لموضوعه مع ان الحكم متأخر رتبة عن موضوعه و ذلك لأن خبر زرارة لم يثبت الا بلحاظ دليل الحجية مع انه موضوع للحجية المستفادة من ذلك الدليل و هذا معنى إثبات الحكم لموضوعه.

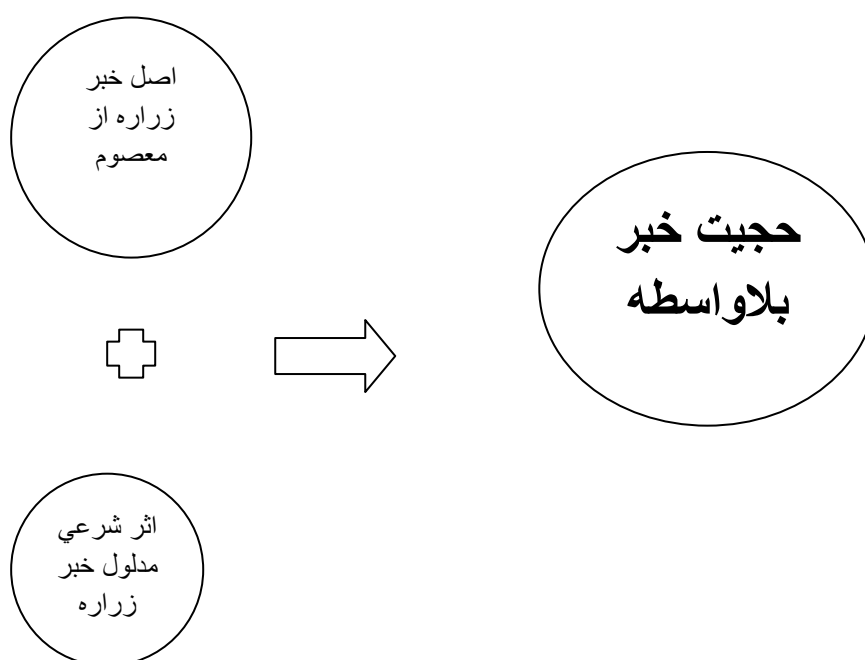
تطبيق ارکان حجیت بر خبر بلاواسطه

یادآوری

همان‌گونه که بیان شد برای حکم به حجیت نیاز به دو رکن اساسی داریم: رکن نخست، اصل خبر است؛ چون اگر خبر نباشد موضوعی برای جعل حجیت باقی نمی‌ماند، و رکن دوم آن است که بر مدلول این خبر، اثر شرعی مترتب باشد.

ادعای حجیت خبر بلا واسطه : «خبر بلاواسطه» مشمول ادله حجیت خبر واحد می‌باشد و دو رکن حجیت در آن موجود است .

توضیح در ضمن مثال : اگر بدون هیچ واسطه‌ای از زرارہ شنیده شود که معصوم فرمود : «السورة واجبة في الصلوة»، رکن نخستین حجیت، یعنی اصل خبر با این خبر زرارہ محقق می‌شود. و از آنجا که بر مدلول این خبر اثر شرعی وجوب سوره مترتب می‌شود؛ رکن دوم نیز در آن محقق خواهد بود . به این ترتیب دارای خبر بلاواسطه مشمول ادله حجیت است.

Sco1: 7:30

تطبيق ارکان حجیت بر خبر مع الواسطه

مثالی به عنوان پیش فرض : قبل از ورود در این بحث مثالی را به عنوان پیش فرض ذکر می کنیم تا یادگیری مطالب این مبحث آسان تر شود.

«قالَ زید، قالَ زرارة، قالَ امام (ع): السورةُ واجبةٌ فی الصلوة»

در این فرض، زید به واسطه زرارهِ وجوب سوره در نماز را از امام نقل می کند.

مدعا: بین «خبر بلاواسطه» و «خبر مع الواسطه» فرقی در حجیت وجود ندارد. (هر دو حجت —اند).

دلیل: خبر مع الواسطه، خبری است متشکل از چندین خبر که هر کدام جداگانه حجت می باشند. در مثال مفروض نیز دو خبر جداگانه داریم :

اول : خبر زید از زرارهِ: در این خبر دو رکن جعل حجیت وجود دارد؛ زیرا:

1. خبر زید از زرارهِ بالوجدان موجود است و موضوع حکم به حجیت قرار می گیرد.

2. شرط حکم به حجیت برای خبر زید نیز موجود است زیرا مدلول آن که إخبار زرارهِ از امام است دارای اثر شرعی است که عبارت از حجیت می باشد.

نتیجه : این خبر حجت است، چون هر دو رکن حجیت را دارد.

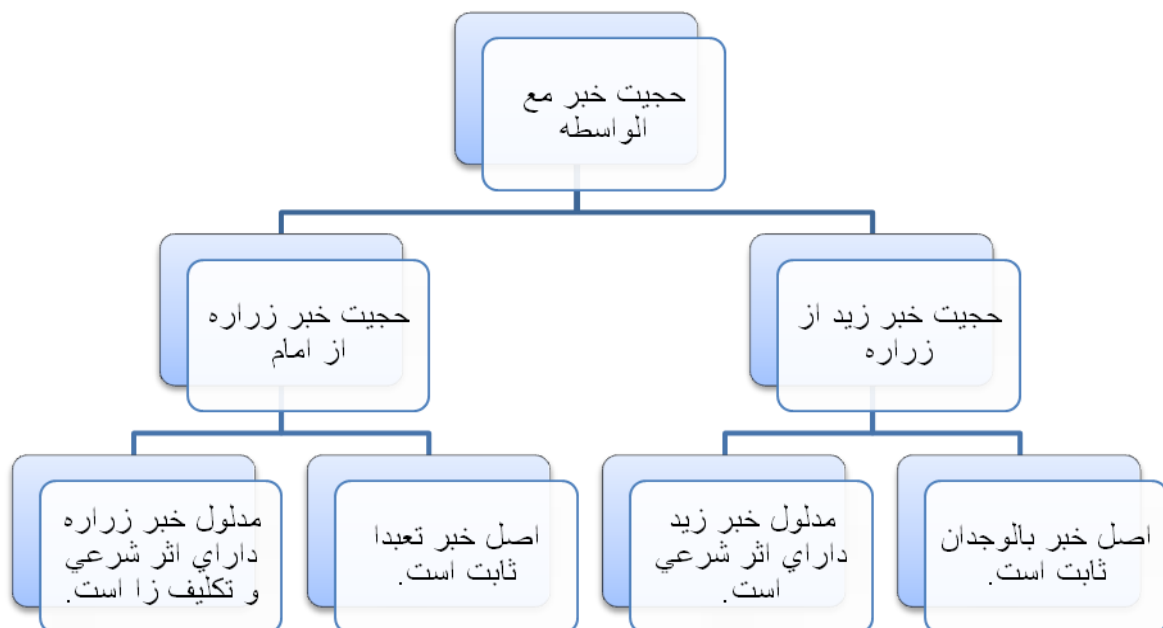
دوم : خبر زرارهِ از امام علیه السلام: در این خبر نیز هر دو رکن حجیت موجود است؛ زیرا:

1. موضوع حکم به حجیت (خبر زرارهِ از امام (ع)) اگر چه به نحو وجدانی و عینی ثابت نیست ولی به نحو تعبدی و بفواسطه حجیت خبر زید، شرعاً امر ثابتی محسوب می شود.

2. مدلول خبر زرارهِ دارای اثر شرعی و در نتیجه تکلیف آور است.

نتیجه : هر دو رکن حجیت در این خبر نیز وجود دارد .

بنابراین : می توان گفت در خبر مع الواسطه ، هر چند واسطه ها متعدد باشند، اما از آنجا که هر یک از واسطه ها دارای ارکان حجیت هستند، پس در مجموع، کل خبر مع الواسطه مشمول ادله حجیت خبر واحد می شود .

Sco2:15:15

اشکال بر حجیت خبر مع الواسطه

بیان اشکال : برخی به شمول ادله حجیت خبر واحد برای خبر مع الواسطه، اشکال گرفته اند و آن را از دو جهت محال دانسته اند:

اول : اشکال در حجیت خبر زراره از امام؛

دوم : اشکال در حجیت خبر زید از زراره.

نکته: با توجه به اینکه تعداد واسطه‌ها در خبر نشانگر تعداد امر محال در آن نیز می باشد ، در مثال مورد بحث به دلیل وجود دو واسطه دو امر محال را ذکر کرده‌اند.

لازم به ذکر است که این درس فقط به بیان اشکال اول پرداخته و جواب این اشکال و نیز اشکال دوم، در درس آینده بیان خواهد شد.

اشکال اول

حجت بودن خبر زراره از امام (ع)، مستلزم امر محال است.

دلیل : این اشکال دو مقدمه دارد :

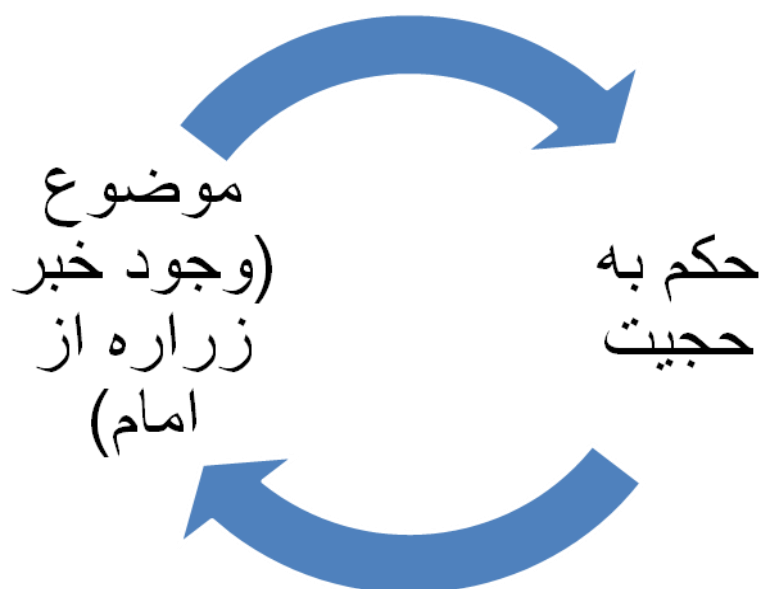
1. از یک طرف برای حکم به حجیت، نیاز به اثبات اصل وجود موضوع (خبر زراره از امام علیه السلام) داریم؛ این در حالی است که شما در استدلال خود فرمودید : خبر زراره به واسطه حجیت خبر زید اثبات می شود؛ معنی خبر زید، مثبت خبر زراره (مثبت) است، چون خبر زید، ثقه و حجیت است و از حجیت آن - به دلیل کلام شارع که می گوید: کلام زید صادق است - خبر زراره تعبداً و شرعاً، ثابت می شود. حجیت خبر زید (مثبت)، موجب اثبات خبر زراره (مثبت) می شود که رتبه مؤخر از اثبات کننده آن (خبر زید) است.

نتیجه: خبر زراره، متاخر از حجیت است.

2. و از طرف دیگر چون خبر زراره، خبر ثقه است و هر خبر ثقه ای دارای حکم حجیت است، پس خبر زراره موضوع برای حکم به حجیت است. همچنین هر موضوعی از لحاظ رتبه بر حکمش مقدم است، چون باید موضوعی باشد تا حکم برای آن ثابت شود.

نتیجه : خبر زراره از نظر رتبه، مقدم بر حجیت است.

نتیجه کلی: دقت در این دو مقدمه، بیانگر دور محال در آنهاست؛ زیرا با توجه به معنای دور که عبارت است از «تاخر الشی عن نفسه»، لازم می آید خبر زراره موخّ را از حجیت باشد (طبق مقدمه اول) در حالی که از لحاظ رتبه، مقدم بر آن است (طبق مقدمه دوم). چرا که دلیل حجیت خبر زید همان دلیل حجیت خبر زراره است. بنابراین برای حکم به حجیت خبر زراره، نیاز به حجیت در مرتبه سابقه آن داریم تا اصل وجود این خبر ثابت شود.

Sco3:26:20

چکیده

1. «خبر بلاواسطه» بدون هیچ اشکالی مشمول ادله حجیت خبر واحد است ؛ چون دو رکن حجیت خبر، یعنی موضوع (اصل خبر) و شرط آن (اثر شرعی برای مدلول خبر) ، در خبر بلاواسطه موجود است.
2. بین خبر بلاواسطه و خبر مع الواسطه هیچ تفاوتی در حجیت وجود ندارد؛ چون در حقیقت خبر مع الواسطه متشکل از چندین خبر است که هر کدام حجیتی جداگانه دارند .
3. در مثال «قالَ زید، قالَ زراره، قالَ امام العلیّه: السورةُ واجبةٌ فی الصلوة» خبر زید از زراره دارای هر دو رکن حجیت است؛ زیرا موضوع (اصل خبر) به طور عینی و وجدانی قابل مشاهده است و اثر شرعی مدلول خبر نیز، حجیت کلام زراره می باشد .
- خبر زراره بف واسطه زید نیز واجد دو رکن حجیت است؛ یکی اصل خبر که تعبداً ثابت است و دیگری اثر شرعی مدلول خبر است که به واسطه قول معصوم العلیّه اثبات می شود .
4. کسانی که شمول ادله حجیت خبر واحد برای خبر مع الواسطه را انکار کرده اند ، اشکالی مطرح نموده اند که بر اساس آن حجّت دانستن خبر مع الواسطه ، مستلزم امر محال (دور) است؛ چون لازم می آید خبر زراره، مؤخّر از حجیت باشد، در حالی که حجیت خبر واحد از لحاظ رتبه، مقدم بر آن است .